

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE**

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2020

LIMPOPO

MEPUTSO: 120

NAKO: Diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 13.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE NNE, e lego YA A, YA B, YA C le YA D.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Kakaretšo	(10)
KAROLO YA C:	Thutapolelo le Tšhomišopolelo	(40)
KAROLO YA D:	Dingwalo	(40)

2. Araba dipotšišo go tšwa dikarolong KA MOKA.
3. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
4. Thalela fao karolo e felelago gona.
5. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.
6. Tshela mothalo mafelelong a karabo YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.
8. Nako yeo e šišinywago:

KAROLO YA A:	Metsotso ye 50
KAROLO YA B:	Metsotso ye 20
KAROLO YA C:	Metsotso ye 40
KAROLO YA D:	Metsotso ye 40

9. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

- 1.1 Badišiša temana ye ya ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tšeo di e latelago.

SETSOPOLWA SA A

THABA KA MOLLONG	
1	Mollo wa hlaga o kotsi ebile ga o laolege. Mohuta wo wa mollo o hlolwa ke dilo tša go swana le go lahlwa ga mašaledi a metšoko ge batho ba kgoga, go tšhungwa ga mellwana ye mennyane ditseleng ge go emetšwe dinamelwa marega, mello ya ka boomo, bana ba go raloka ka mello ba sa hlokomelwe le go tšhollwa ga melora e sa na le magala. 'Mello ye e hlolwa gape ke meoya ye maatla le phišo ya godimo', gwa realo Mele Kholene, setsebi sa tša tlhago. 5
2	E be e le iri ya pele mesong ge Natale Legong a be a se na nnete ya gore a kitime goba a rapele. Kgabo ye kgolo ya mollo e be e kitimela thoko ga gagwe ka lebelo le bogale e namela thabana yeo ka mehla e bego e le lethabo go e bogela godimo ga legae la gabo la Khutlolebowa. 'Thaba ka moka e be e le mollo wo bogale', gwa realo Legong, a šupa lefase le le swelego dimetara di se kaenyana go tloga lebating la gabo la ka pele. 'Ke ntšhitše bana le dimpša, gomme ka thoma go kgoboketša dipampiri tša ka tše bohlokwa.' 15
3	Natale o re mollo o be o kekela thoko ya lebopo la <i>Houte</i> . Mollo wo o phulegile <i>Muizenberg</i> wa leba ka thoko ya kgorwana ya go lefelwa ya mmoto wa <i>Chapman</i> . Go fihla ga bjale go alafilwe batho ba 52 go akaretšwa le badudi ba Legae la Batšofadi, ka lebaka la go gamola muši. Dikete tša diekere tša dimela di fetogile melora mmotong wa <i>Chapman</i> , mola magae le marobalo a maikhutšo a sentšwe. 20
4	Go bile le go thunya mo borobalelong mo go hlotšego mollo. Moago wo mogolo ka moka le diphapoši tša mathomo di be di swele lorelore. 'Dintlo tše pedi tša legato le tee di sentšwe ke mollo. Ka diphapošing tša borobalelo tša Tintswalo fase ga mmoto wa <i>Chapman</i> ga go na bobono. Borobalelo ka moka bo be bo aparetšwe ke kgabo ya mollo. Diperesente tše e ka bago tše 80 tša lefelo la borobalelo di sentšwe', gwa realo Shalote Powele, seboleledi sa tlhokomelo ya masetlapelo toropong ya Kapa. Mahlwaadibona wa twantšho ya mollo o ile a swanelwa ke go thušwa ka <i>Jakusing</i> morago ga dintlo tše šoro tša mollo letsogong. Morago o ile a amogelwa bookelong. 35

5 Mollo o hlotše go tswalelwa ga ditsela tše mmalwa ka lebaka la go se bonale gabotse ga tšona, kgogolego ya mobu le go omelela ga dibjalwa. *Dihelikoptara* tše nne di be di le gona moo, di fothela meetse lefelong le, go thibela go keka ga mollo. Borasetimamollo ba go feta ba 100 ba rometšwe fao. Mollo o mo 40 bjalo o tlwaelegile lefelong le, go tloga Dibatsela go fihla Mopitlo, ge boemo bja boso bo fiša e bile go na le moya.

[E fetoletšwe go tšwa go: *The Times*, March 3 2015]

- 1.1.1 Kgetha karabo ya maleba. Na ditiragalo tša temana ye ya ka godimo di mabapi le eng?
- A Go fiša ga letšatši.
 B Go swa ga tlhago/hlaga.
 C Go kweša balemi bohloko.
 D Go tlaiša batšofadi. (1)
- 1.1.2 Efa dilo TŠE PEDI tše di hloago mollo wa hlaga go ya ka Mele Kholene. (2)
- 1.1.3 Go ya ka TEMANA YA 5, mohuta wo wa mollo o tlwaelegile dikgweding dife? (2)
- 1.1.4 Go tšwa TEMANENG YA 2, ke eng tšeo Natale a ilego a di hlakodiša? Efa TŠE THARO fela. (3)
- 1.1.5 Ke meago efe yeo e sentšwego ke mollo? Efa YE MEBEDI fela. (2)
- 1.1.6 Go ya ka kwešišo ya gago ya tiragalo ye, Natale o be a swanetše go dira eng ka nako yeo? Tiiša karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.1.7 Ke maikutlo afe ao Natale a bilego le ona tiragalong ye? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI laetša magato ao a tšerwego ke mmušo go lwantšha tiragalo ye ya mollo wa hlaga. (2)
- 1.1.9 Na tiragalo ye e amile setšhaba bjang? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša seo se bolelwago ke Natale TEMANENG YA 4. (2)
- 1.1.11 Ditiragalo tše bjalo di tšewa go ba tša masetlapelo. Na mmušo o thuša bjang mo ditiragalong tše bjalo? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Go ya ka wena o bona magato ao a tšewago ke mmušo go thibela tiragalo tše bjalo a lekane? Tiiša karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)

- 1.2 Lebeledišiša seswantšho se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

SETSOPOLWA SA B

[Mothopo:Move, March 2014]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba o be o fahlele karabo ya gago. Na ditiragalo tše di tšwelelago mo seswantšhong di mabapi le eng?

- A Bomenetša
- B Boipelaetšo
- C Go thakgala
- D Go itshola

(2)

- 1.2.2 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša tiragalo ya seswantšhong se.

(2)

- 1.2.3 Go ya ka kwešišo ya gago, o bona o ka re batho ba ba lego mo seswantšhong ba duma ge go direga eng? Efa dintlha TŠE PEDI.

(2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Badišiša temana ye e latelago gomme o ntšhe dintlha TŠE ŠUPA tšeo motho a swanetšego go di ela hloko ge a kgetha mošomo.

HLOKOMELA:

1. Ngwala dintlha TŠE ŠUPA tšeo motho a swanetšego go di ela hloko ge a dira kgetho ya mošomo.
2. Šomiša mantšu a gago.
3. Nomora mafoko a gago go thoma go 1–7.
4. Ngwala lefoko LE LENGWE le LE LENGWE mothalading wa lona.
5. Kakaretšo ya gago e se fete mantšu a 60.
6. Laetša palo ya mantšu ao o a šomišitšego mafelelong a kakaretšo ka mašakaneng.

SETSOPOLWA SA C

GO KGETHA MOŠOMO

Go bohlokwa gore motho a dire dithuto tšeo di nyalelanago le mošomo wo a o nyakago. Bophelo ke bophelo ka go šoma. Go ja le go nwa go kgonagala fela ge motho a šoma. Motho yo mongwe le yo mongwe o rwele maikarabelo a go kgonthišiša gore o rata le go ipshina ka mošomo wa gagwe. Go se kgethe dithuto tša maleba go dira kgetho ya mošomo gore e be bothata bjo bogolo kudu.

Motho mang le mang, o swanetše go nyaka mošomo wo o ka mo phedišago e bile a ka ikgantšhago ka wona. Nyakišiša ka mohuta wa mošomo woo o o nyakago. Botšiša batho bao ba šetšego ba šoma mošomo wo gore o hwetše tshedimošo ka botlalo. Se thome pele ka go lebelela tefelo ya mošomo woo. Hlokomela bokgoni bja gago mabapi le mošomo woo. Ithaope go dira mošomo wo ka nako ya maikhutšo gore o tle o be le maitemogelo a go go thuša go hwetša mošomo.

[Mothopo: inthanete]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETSOPOLWA SA D

**MANKA A BORAMAHLALE, YONA PEOLWANE, SEPHATŠAMARU!
A maleatlana a ditsebitsebi!**

Leeto la dikilometara tše 1 800 ka diiri tše pedi feela go ya Kapa. Ruri boramahlale ba hlalefile. Re nyakile go hwa re se ra bona.

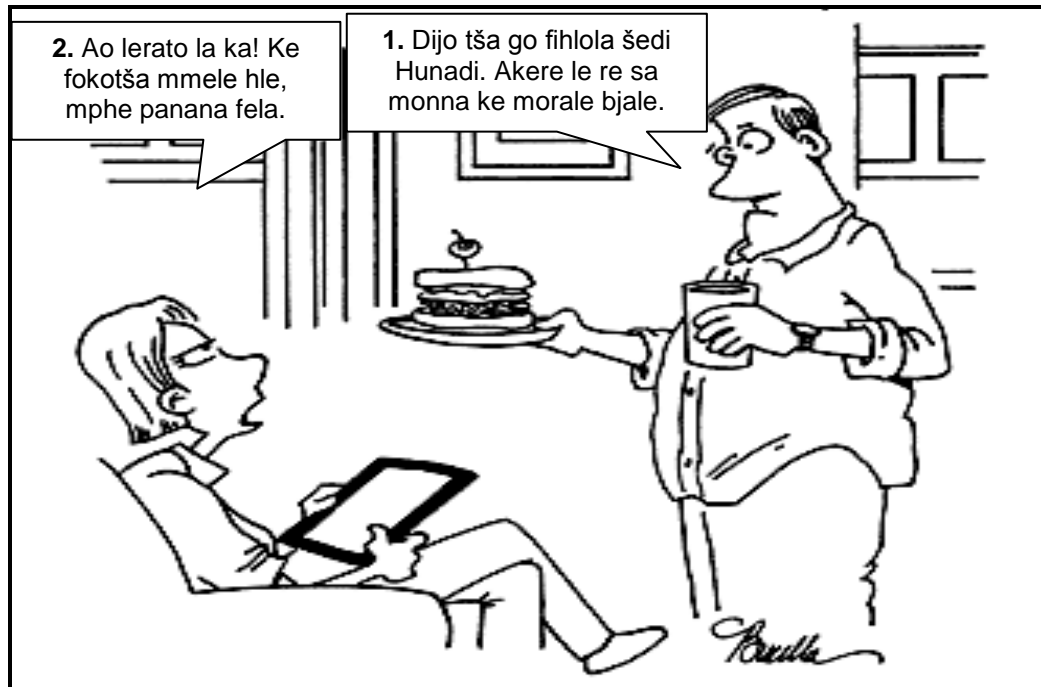
[E amantšwe go tšwa go: Skyways, February 2013]

- 3.1 Na go bapatšwa eng mo papatšong ye? (1)
- 3.2 Papatšo e lebišitšwe go sehlopha sefe sa batho? (1)
- 3.3 Tsopola sekafoko seo se laetšago gore se bapatšwa se se fihla ka lebelo. (1)
- 3.4 Efa ntlha E TEE ye e tlogetšwego go ya ka dinyakwa tša papatšo. (1)
- 3.5 Hlaloša tirišo ya fonte ye kgolo le ye nnyane papatšong. (2)
- 3.6 Hlaloša gore mmapatši o ra go reng ge a re: 'manka a boramahlale'. (1)
- 3.7 Hlaloša tirišo ya leswao la makalo papatšong ye. (1)
- 3.8 Na papatšo ye e ka goketša batho gore ba tle ba sepele ka sedirišwa se? Fahlela karabo ya gago. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ya ka tlase le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETSOPOLWA SA E

[E amantšwe go tšwa go: inthanete]

- 4.1 Ka ntlha hlaloša seo se diregago khathuning ye. (1)
- 4.2 Tsopola lentšu leo le tšweletšago tlhomphe go tšwa khathuning. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.3 Tsopola polelo ya go laetša kgethollo go tšwa PUDULENG YA 1. (1)
- 4.4 Tšweletša kgegeo yeo e tšwelelago mo khathuning. (1)
- 4.5 Tirišo ya ditho tša mmele tša mosadi wa PUDULENG YA 2 di tšweletša maikutlo afe? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.6 Hlaloša tikologo ya mo khathuning. (1)
- 4.7 Akanya morero wo o tšweletšwago ke tiragalo ya khathuni ye ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

5.1 Bala temana yeo e filwego gomme o arabe dipotšišo tšeo di e latelago.

SETSOPOLWA SA F

Batho ge ba ka dula gotee lebaka le letelele mafelelong go letetšwe gore ba nyalane. Seo ke sona setho. Ntlha ye e tiišetšwa ke molaotheo wa naga. Ge seo se sa diragale, motho a ka ikhwetša a swanelwa ke go lebana le letsogo la molao. Molato o tla pharwa ka wa go senyetša motho yo mongwe nako. Kotlo ya melato ye bjalo e wela legorong la melato ya bosenyi bja 5 godimo. Se ke seo se diragaletšego Theko. Ka morago ga mengwagangwaga a dutše le Kgotlelelo bjalo ka baratani ka tshepo ya gore ba tla nyalana mafelelong, go bonwa moisa a itebatša maikarabelo a gagwe, a retologa ka sa morago. Šole o išana godimo le fase le lekgarebe le lengwe leo mabarebare a rego ke motswalagwe. Bao ba di dutšego 10 kgauswi ba re o phetha la mohu tatagwe la gore a nyale motswalagwe. A ke re go thwe lentšu la mohu ga le tshelwe.

[Boithamelolo]

- 5.1.1 Batho ge ba dula gotee lebaka le letelele, go letetše gore ba nyalwe.
Phošolla mopeleto mo lefokong la ka godimo. (2)
- 5.1.2 Moithuti ge a sa ngwale mošomo ka mehla a ka **ikhumana** a šaletše dithutong tša gagwe.
Tsopola lentšu leo le hlalošago selo se tee le leo le kotofaditšwego go tšwa temaneng. (1)
- 5.1.3 Ntlha ye e tiišetšwa ke molaotheo wa naga.
Fetolela lefoko la ka godimo go polelotebanyi. (1)
- 5.1.4 'Se ke seo se diragaletšego Theko'.
Ngwala mohuta wa modirišopolelo wo o tšweletšwago ke lefoko la ka godimo. (1)
- 5.1.5 Diriša lentšu le 'dula' mo mafokong A MABEDI ao a fapanego bjalo ka:
(a) Lediri (1)
(b) Lethuši (1)
- 5.1.6 Ditaba tšeo batho ba bolelago ka tšona tša go hloka bohlatse.
Ngwala lentšu LE TEE go tšwa temaneng sebakeng sa lefoko la ka godimo. (1)

- 5.1.7 Ngwala karolo ya lefoko yeo e laetšago lebaka le le tlogo mo methalading ya 7–8, o be o le ngwale ka lebaka la bjale. (2)
- 5.1.8 Fetolela lefoko le 'Se ke seo se diragaletšego Theko' go tšwa temaneng go kganetšo. (2)
- 5.1.9 'Bao ba di dutšego kgauswi ...'
Ngwala sekafoko sa ka godimo ka bootee. (2)
- 5.2 Lebeledišiša seswantšho sa ka tlase le mantšu a sona gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

SETSOPOLWA SA G

[E amantšwe go tšwa go: Skyways, February 2014]

- 5.2.1 Efa lehlalošagotee la lentšu le le kotofadišwego go tšwa PUDULENG YA 1. (1)
- 5.2.2 Phošolla lefoko la PUDULA YA 1. (1)
- 5.2.3 'Balabala' ke mohuta ofe wa leina? (1)
- 5.2.4 Hlaloša seka se se thaletšwego go tšwa PUDULENG YA 2. (1)
- 5.2.5 Maikutlo ao a tšweletšwago ke batho bao ba lego mo seswantšhong ke afe? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

[20]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40**

KAROLO YA D: DINGWALO**DIKANEGELOKOPANA****KE BOPHELO – SJ Chokoe**

Mo karolong ye, araba dipotšišo KA MOKA.

POTŠIŠO YA 6

6.1 Bala setsopolwa se gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

SETSOPOLWA SA H**KE BOPHELO**

Šo Kwanyana ka mokutwaneng o dutše le mmagwe ba a hlamula. A ba ronane dinta, gape ngwana wa mošemane ke mogatša mmagwe.

'Ngwanaka, ge o be o itlhothlora ka ye peu ya gago o be o naganneng? Goba o be o sa tsebe gore ge o lema o lemela go mediša? Nke o bone ditsebjana tša gagwe! Nkwana yona! Ngwana yo e no ba rakgoloago go felelela. O ka se mo nyake, nke o mmone ge a thoma go myemyela!' A realo mokgekolo, a itlhamulela le morwagwe. Bakgekolo! 5

'Mma, ke be ke tshwenywa fela ke ge ke sa tsebe ke medišitše, e le la mathomo ke ekwa ka lena. A ke botho bjona bjoo?' Ba sa swere magang ao a tsenana Thele, magang gwa thongwa a dipula le diphefo. 10

Ka ge go nyala e le go thoma tša lapana la gago, Kwanyana le mogatšagwe ba dikišane moraka ebile o phethegile.

[Letl: 3]

- 6.1.1 Na molwantšhwa wa setsopolwa se ke mang? (1)
- 6.1.2 Tšweletša molwantšhi le mohlohleletši ba setsopolwa se, o be o fahlele karabo ya gago ka lebaka la go kwagala. (4)
- 6.1.3 Tikologo ya setsopolwa se ke ya mohuta mang? Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (4)
- 6.1.4 Efa mohuta wa thulano ye e tšwelelago setsopolweng se, o be o thekge karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.1.5 Efa semelo sa MmagoKwanyana go ya ka setsopolwa se. Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.1.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka mo diteng tša setsopolwa se di kgathago tema tšweletšong ya morero wa kanegelokopana ye. (3)

- 6.1.7 Tšweletša maikutlo a gago mabapi le ditiragalo tša setsopolwa se. Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.1.8 Na mongwadi o atlegile go tšweletša phego go ya ka kanegelokopana ya setsopolwa se? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

LE

- 6.2 Bala setsopolwa se gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

SETSOPOLWA SA I**KE MOLAO**

'Konstabolo Botho, molao ga o dumele gore o ete o swara batho e le gore molato ga se wa begwa maphodiseng.' Gwa realo Sersanta Letlere, a befedišitšwe ke seo Konstabolo Botho a se dirilego.

'Sersanta Letlere, gape nna ke motho wa molao, ke swanetše go dira seo se tla fokotšago bokebekwa mo lefaseng. A ge ke hwetša motho yo mongwe a bolaya yo mongwe ke swanetše go feta, goba go mo hlalela, ke itire e ke ga ke tsebe molao? Molao ga wa dumelela polayano.' A hlaloša konstabolo Botho, a bonagala gore ga a itshole le gatee. 5

'Konstabolo Botho ga se nna, ke molao. Ka fao motho yo o mo tlišitšego fa, o re o mo swere, ke mo lokolotše gobane go se na molato wa polao woo o begilwego go rena. Re ka se swarele motho seo re sa se tsebego.' 10

[Letl: 18]

- 6.2.1 Na Konstabolo Botho le Sersanta Letlere ba tswalana bjang? (1)
- 6.2.2 Tikologo ya setsopolwa se ke ya mohuta mang? Thekga karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 6.2.3 Efa mohuta wa thulano yeo e tšwelelago mo setsopolweng se. Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.2.4 Ka dintlha TŠE THARO efa bohlokwa bja poledišano go ya ka setsopolwa se. (3)
- 6.2.5 Go ya ka diteng tša setsopolwa se, ke ponelopele efe yeo mmadi a ka bago le yona mabapi le Konstabolo Botho? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.2.6 Konstabolo Botho ke motho wa mohuta mang go ya ka setsopolwa se? Thekga karabo ya gago ka mabaka A MARARO. (4)

- 6.2.7 Na setsopolwa se se tšweletša legato lefe la thulaganyo? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.2.8 Nyalantšha diteng tša setsopolwa se le hlogo ya kanegelokopana ye. (2)
- 6.2.9 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla ka fao mongwadi a rumilego kanegelokopana ya setsopolwa se ka gona. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120